

франчайзинг, які сприяють розвитку нових і покращенню стану застарілих підприємств. В Україні на сучасному етапі розвивається торгівля запровадження таких нових форм інноваційної діяльності, що створює сприятливі умови для працевлаштування спеціалістів кваліфікованих у цій галузі, сприяє значному збільшенню кількості робочих місць, що є дуже актуальним в Україні і для інтенсивного росту і розвитку всіх галузей економіки, а відповідно і підвищення життєвого рівня і доброту населення.

Література

1. Іткін О.Ф. та ін. Інвестиційні процеси в промисловості України: Монографія/ За наук. ред. Федоренко В.Г. – К.: Наук. Світ, 2001. – С. 447.
2. Степанов Д.В. Державне регулювання економіки.// Персонал. – 2000, № 2 (56), – додаток № 4 (9).
3. Степанов Д.В., Степанова В.В. Розвиток фінансово-банківської сфери.// Фондовий ринок. – 2001, № 2 (204).
4. Федоренко В.Г. Інноваційні процеси в Україні.// Економіка і держава. – 2004, № 12.
5. Федоренко В.Г., Степанов Д.В.// Економіка України. – 2000, № 12.
6. Чувардинський О.Г., Степанов Д.В., Федоренко В.Г.: Міжнародні і правові аспекти інвестиційної діяльності в Україні: Монографія/ За наук. кер. і ред. Федоренко В.Г. – К: Наук. світ, 2002 – С. 505.

УДК 330.322.01: 339.727.22 Ю.Я. Ковальчук – ТДЕУ; асист. Н.М. Ногінова – Львівська КА; М.В. Людвічук – Рівненська ДПА; асист. О.О. Сухий, канд. екон. наук – Львівська КА

РОЛЬ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТИВАННЯ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

На підставі широкого набору додаткової статистичної інформації з'ясовується роль іноземного інвестування в економіці Львівської області та визначено його тенденції на основі ретроспективного аналізу.

***Yu. Kovalchuk – State Economic University of Ternopil;
M. Ludvichuk – State taxation administration of Rivne;
assist. N. Noginova; assist. O. Sukhy – Commercial Academy of L'viv***

Role and tendencies of foreign investment in L'viv region

On the foundation of wide range of additional statistics date role of foreign investment in L'viv region economy is considered as well as its tendencies on the basis of retrospective analysis are defined.

Проблематика іноземного інвестування за останній рік у контексті інтеграційних процесів набула особливого значення. Про постійний інтерес до цієї проблема свідчать і останні монографії вітчизняних економістів [1-2]. Поки що більшість праць на дану тему, по-перше, зосереджені на загальнодержавному рівні, а, по-друге, базуються лише на ключових поточних друкованих статистичних даних. Тому наша мета провести на мезорівні аналіз ролі іноземних інвестицій із використанням більш широкого набору спеціально зібраних статистичних показників, і, зокрема відслідкувати тенденції зміни характеристик іноземного інвестування на підставі ретроспективного аналізу.

Справді, дослідження іноземного інвестування неможливе без оцінки масштабів і структури залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ), зокрема в регіональному розрізі. Територіальні переваги відіграють визначальну роль в розосередженні ПІІ по областях України і, відповідно, у формуванні економічного потенціалу окремих регіонів.

Станом на початок 2003 р. в економіку Львівщини надійшло іноземних інвестицій на суму 220,3 млн. дол. США, що становить близько 22 % від оціненої потреби в них [3, с. 7]. У перерахунку на душу населення сума іноземних інвестицій становить лише 84,4 дол. США, що є нижчим від загальноукраїнського показника (111,5 дол. США – на початок 2003 року). Цю цифру можна трактувати як мізерну та недостатню. Так, ПІІ надходять в Україну понад тринадцять років: тобто у середньому на рік на одного мешканця припадає 8 доларів! Навіть поточні споживчі видатки наших громадян є значно вищими.

Основною формою залучення іноземних інвестицій виступає створення підприємств з іноземними інвестиціями (ПзП). Станом на 1.01.2000 в Україні загалом за участю іноземного капіталу утворено 7362 підприємства. Із них випускають продукцію 1890 підприємств, або кожне четверте. Найбільша кількість таких підприємств припадає на м. Київ та Київську область: 3303, а випускають продукцію 515. За цими показниками Львівська область стабільно займає друге місце серед регіонів України [4, с. 27]. Станом на 1.01.2000 у податкових органах області числилося 787 підприємств з іноземними інвестиціями, із них 437 або більше половини здійснювали господарську діяльність, в тому числі 179 підприємств або 23 % випускали продукцію [5].

У покраїнній структурі ПІІ у Львівську область переважають інвестиції, що здійснювались резидентами Польщі, Швейцарії, Нідерландів, Великобританії, Кіпру, США, Німеччини [3, с. 13-14].

Вартує відзначити, що за загальноукраїнськими показниками Кіпр є другою країною-інвестором в українську економіку [6, с. 150]. Практично всі експерти однозначно погоджуються, що в такий спосіб в Україну повертається нелегально вивезений раніше капітал [7, с. 12]. За даними Національного інституту стратегічних досліджень та Центру антикризових досліджень, близько 35-55 % всіх іноземних інвестицій в Україну сформовано на основі легалізації вітчизняного капіталу, раніше вивезеного через офшорні компанії [8, с. 10]. Що ж стосується Львівської області, то, за нашими оцінками, обсяги повернення нелегально вивезеного капіталу є менші, ніж у середньому по Україні. Так, Кіпр є вже не другою, а лише п'ятою країною-інвестором у Львівську область [3, с. 13]. На нашу думку, це можна пояснити тим, що географічна схема українських олігархічних кланів не передбачала чітко визначеного Львівського клану, який би був зацікавлений у поверненні в область раніше вивезених тіньових капіталів. Взагалі, на наш погляд, активне інвестування з офшорних зон є більш характерним для української та російської перехідних економік з розвинутими олігархічними структурами, ніж, наприклад, для країн Східної Європи. Так, у Польщі офшори (Кіпр та ін.) знаходяться щойно у кінці списку країн-інвесторів.

Аналіз іноземного інвестування у Львівську область у 1993-2003 рр. (рис. 1) вказує на позитивну тенденцію до зростання середнього розміру іноземної інвестиції (див. лінію тренду). Різке зростання середнього обсягу ПЗІ у 1999-2000 рр. є явною ознакою активізації іноземного інвестування і свідчить про надходження у сферу низки перших великих інвестицій, реципієнтами яких стали такі підприємства і установи як "Світоч", Львівобленерго, "Колос", ЗУКБ тощо. Подібні прояви перших позитивних зрушень в іноземному інвестуванні у формі значних інвестицій спостерігаємо і по всій Україні. Так, у 1999 р. іноземні інвестори почали вперше інвестувати у виробництво синтетичні миючі речовини в Україні. Поряд з цим, до багатьох сфер іноземні інвестори лише приглядаються і далі віддають перевагу імпорту своєї продукції, аніж інвестуванню у виробництво в Україні.

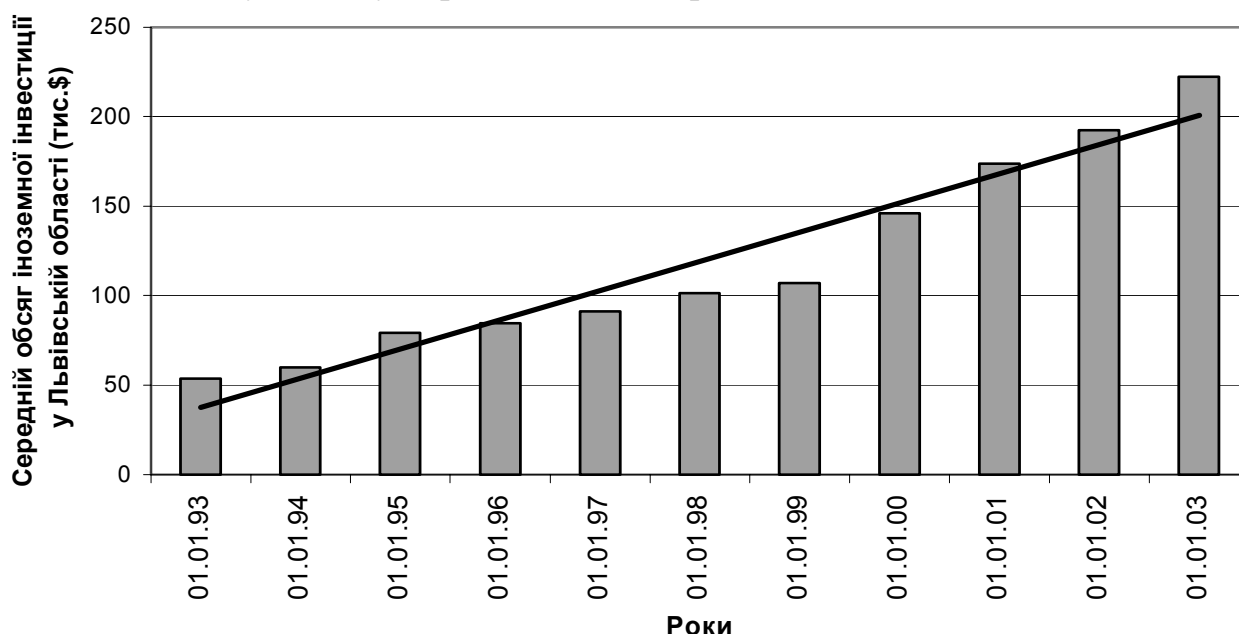

Рис. 1. Динаміка середнього обсягу іноземної інвестиції, що припадає на одне ПЗІ у Львівській області у 1993-2003 рр.¹

За кількістю створених підприємств за участю іноземного капіталу найактивнішими виявилися засновники Польщі – 30 % загальної кількості підприємств з іноземним капіталом у Львівській області, Німеччини – 12 %, США – 9 %, Чехії – 7 % [9, с. 35-36].

Основними галузями інвестування економіки області (рис. 2) є харчова промисловість, торгівля, фінанси і кредит, зв'язок [3, с. 15-16].

При цьому варто відзначити таке. Традиційно лідируючими галузями іноземного інвестування є харчова промисловість та торгівля [9, с. 37]. Найбільш важливими секторами у харчопереробній промисловості є виробництво безалкогольних напоїв, соків, овочевої продукції, алкогольних напоїв та виробництво м'яса.

Щойно, у 2000-2004 рр. у склад галузей-лідерів увійшли фінанси і кредит завдяки великим інвестиціям у Західноукраїнський комерційний банк

¹ Побудовано за даними статистичних щорічників Львівського обласного управління статистики у 1996-2003 роках та даними Львівського обласного управління зовнішньоекономічних зв'язків

(нова назва – Кредит Банк Україна). Епізодичним було зростання інвестицій у транспортну галузь (значна частина цих інвестицій була направлена в одне підприємство, яке, у кінцевому рахунку, перебазувалося у Київську область). У 2003 р. також зросла частка інвестицій у машинобудування завдяки реалізації іншого масштабного інвестиційного проекту німецькою компанією "Леоні" у м. Стрий. Загальний обсяг запланованих інвестицій становитиме 40 млн. євро.

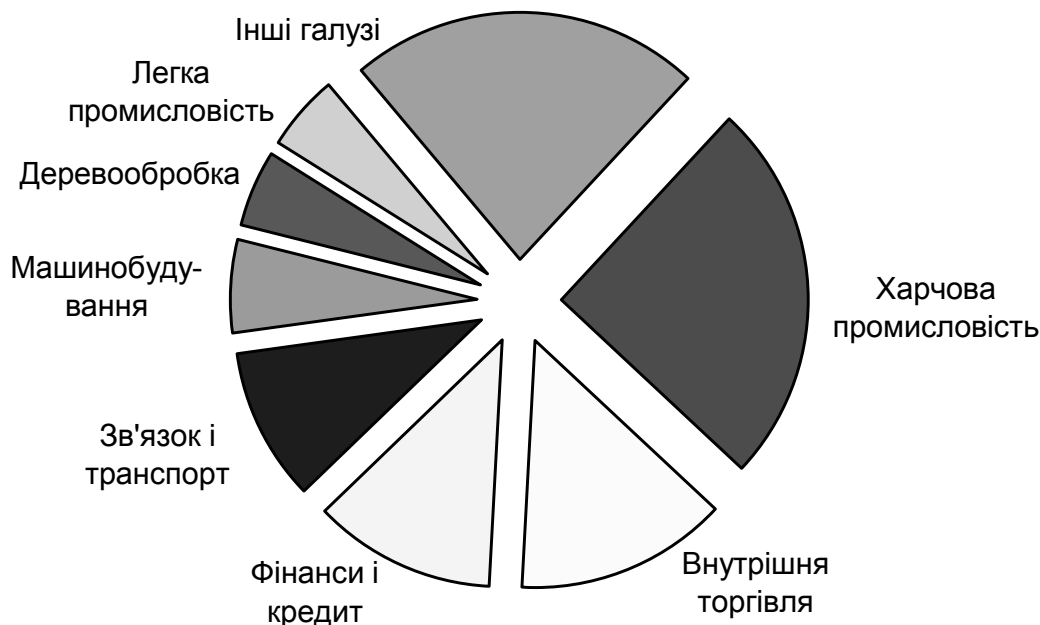

Рис. 2. Галузева структура іноземних інвестицій у Львівщині [3, с. 15-16]

Досліджуючи ПІІ у Львівській області хочемо звернути увагу на існування певних статистичних розбіжностей щодо їх обліку. Так, за даними Львівського управління зовнішньоекономічних зв'язків станом на 1.01.00 в області зареєстровано іноземних інвестицій на суму 102,5 млн. дол. США. Водночас за даними Львівського облстатуправління обсяг іноземного капіталу в області становив 113,1 млн. дол. США. Однією з причин такої розбіжності є те, що не всі іноземні інвестиції реєструються в управлінні зовнішньоекономічних зв'язків. Це дає змогу господарюючим суб'єктам зекономити кошти на реєстраційному зборі. Тому в нашій роботі в більшості випадків використовуються дані статуправління. Проте і вони не претендують на повну об'єктивність. Так, у даних Львівського обласного статуправління [9] не знайшла відображення інвестиція з Віргінських островів у Львівобленерго в розмірі понад 15 млн. дол. США., яка, однак, була зареєстрована обласним управлінням зовнішньоекономічних зв'язків. Таким чином, облік іноземних інвестицій потребує певного впорядкування.

Спробуємо дослідити роль підприємств з іноземними інвестиціями в економічному зростанні та вирішенні проблеми зайнятості. Зазначимо у зв'язку із цим, що таке дослідження вимагає більш детальної статистичної інформації, яка типово не наводиться статистичним управлінням у загальних статичних збірниках, а тому вимагає додаткової статистичного оброблення первинних документів та аналітичних звітів. Також, як видно із наведених вище даних, не завжди навіть в щорічних збірниках однаково повно відображається процес створення підприємств із іноземними інвестиціями в розрізі

країн походження інвестицій чи зовнішньоекономічна діяльність створених підприємств з іноземним капіталом.

Тому на підставі збору статичних даних про діяльність підприємств з іноземними інвестиціями ми зробили висновок про доцільність відображення окремим рядком їх показників діяльності у статистичних звітах (обсягів виробництва, чисельності й кваліфікації зайнятих, рівня оплати праці, зовнішньоторговельної діяльності тощо). Це розширить можливості постійного моніторингу ефективності ПП та їх впливу на приймаючу економіку і прийняття відповідних регулюючих заходів.

Протягом 1990-2001 рр. частка продукції промислових підприємств з іноземними інвестиціями поступово зростала від 0,43 % – у 1990 р. до 3,06 % – у 1996 р. і 10,4 % – у 2001 р. Було б добре, якщо б ця тенденція збереглася в майбутньому але, зрозуміло, не за рахунок падіння загальних обсягів виробництва чи функціонування, насамперед, харчової галузі промисловості. Однак у загальному мусимо визнати, що в аспекті випуску промислової продукції внесок підприємств з іноземними інвестиціями ще не є достатнім.

Кількість новоутворених робочих місць на підприємствах з іноземними інвестиціями також зросла, але на кінець досліджуваного періоду ледве перевищила 1 % зайнятих в області. Отже, можна стверджувати, що внесок підприємств з іноземними інвестиціями у збільшенні зайнятості залишається незначним. На початок 2002 р. вони забезпечили на території області близько 12 тис. робочих місць. Простежується ріст кількості працюючих на підприємствах з іноземним інвестиціями (з 0,7 тис. осіб – у 1990 р. до 12,3 тис. осіб – на початок 2002 р.).

Однак, кількість зайнятих на одному функціонуючому підприємстві поступово знижувалася (з 64 – у 1990 р. до 16 – у 1996 р. і 11 – у 1998 р.) – що говорить про невеликі обсяги іноземних вкладень, які припадають на одне підприємство. Проте у 1999-2001 рр., коли в Україні зупиняється спад і відновилось зростання внутрішніх інвестицій, відмінено пільги для підприємств з іноземним капіталом – спостерігаємо започаткування нових позитивних тенденцій, а саме поряд із зростанням середнього розміру іноземної інвестиції, зростає кількість зайнятих на одному ПзП з 11 чоловік – у 1998 р. до 21 чоловіка – у 2002 р.

Водночас важливим є не лише створення нових робочих місць завдяки припливу іноземного капіталу, а створення високооплачуваних робочих місць. Так, у Львівській області у 2000 р. середній рівень зарплати на підприємствах з іноземним капіталом становив 411,97 грн., в той час як середня зарплата загалом на промислових підприємствах Львівщини становила 221,02 грн. [10, с. 71-72].

Найбільш вагомо діяльність підприємств з іноземними інвестиціями проявляється у зовнішньоекономічній сфері. Питома вага даних підприємств у загальному обсязі зовнішньоторговельного обороту області, як правило, перевищує 20 %. Протягом 1993-97 рр. відбувалось нарощення експорту ПзП. Цю динаміку необхідно вважати позитивною, оскільки експортні поставки – це розширення ринків збуту і надходження іноземної валюти. Лише у 1998-99 рр. не без впливу фінансової кризи обсяги експорту впали практично наполовину.

Імпорт ПЗП у 1993-95 рр. зростає ще більшими темпами, аніж експорт. Внаслідок цього обсяги імпорту ПЗП, починаючи з 1995 р. залишались значними і постійно перевищували їх експорт – сальдо зовнішньоекономічної діяльності ПЗП постійно було негативним. Це вказує на те, що, по-перше, не відбувається активне іноземне інвестування в експортоорієнтовані виробництва, і, по-друге, чимало ПЗП імпортують іноземні товари – тобто займаються їх просуванням на території України замість створення власного виробництва. Потрібно також зауважити, що висока питома вага підприємств з іноземними інвестиціями у зовнішній торгівлі області (17-25 %) і значно нижча частка (до 10 %) у загальнообласних обсягах виробництва ще раз вказує на те, що ПЗП переважно займаються торгівлею, а не інвестують у виробництво [11, с. 174].

Враховуючи наведене вище, маємо підстави стверджувати про недостатню роль іноземних інвестицій у процесах економічного пожвавлення в регіоні, проте необхідно відзначити позитивні тенденції, що спостерігалися у 2000-04 рр., зокрема зростання середнього розміру іноземної інвестиції, зростання кількості зайнятих на одному підприємстві із іноземною інвестицією, переведення ПЗП у правовий та економічний (з точки зору оподаткування) статуси рівний статусу вітчизняних підприємств, певне покращення матеріально-речової та галузевої структури іноземних інвестицій. Подальші дослідження могли б скеровуватись на виявлення як позитивних, так і негативних тенденцій іноземного інвестування після парламентських виборів.

Література

1. **Новицький В.Є.** Міжнародна економічна діяльність України: Підручник./ Мін. освіти і науки України. – К.: КНЕУ, 2003. – 948 с.
2. **Левківський В.М.** Сучасні трансформації в міжнародному русі капіталу. – Чернівці: Сіверянська думка, 2003. – 247 с.
3. **Прямі іноземні інвестиції** Львівщини/ Держком статистики України, Львівське обласне управління статистики. – Львів, 2003. – 61 с.
4. **Прямые иностранные инвестиции** в Украину// Обзор украинского рынка. – 2002, № 4. – С. 27-28.
5. **За аналітичними** матеріалами засідань Консультативної ради з питань залучення іноземних інвестицій при голові Львівської облдержадміністрації.
6. **Україна у цифрах у 2002 році:** Короткий статистичний довідник/ Держком статистики України: За ред. О.Г. Осауленка. – К.: Консультант, 2003. – С. 48-150.
7. **Крапивенко Д.** Садок вишневий біля Кіпру: Іноземні інвестиції – це великою мірою завуальовані українські та російські кошти// Галицькі контракти. – 2001, № 51. – С. 12.
8. **Клименко И.** Инвесторов просят отнестись с пониманием// Компаньон. – 2001, № 26-27. – С. 8-12.
9. **Зовнішньоекономічна** діяльність підприємств та організацій Львівської області у 1999 році./ Видання Львівського обласного управління статистики. – Львів, 2000. – 37 с.
10. **Праця у Львівській області:** Статист. збірник/ Львівське обласне управління статистики. – Львів, 2001. – С. 71-72.
11. **Статистичний** щорічник Львівської області за 2002 р. Частина 1. – Львів: Львівське обласне управління статистики, 2003. – С. 174.